

Povijesne crtice

POVIJESNI PREGLED DJELOVANJA FRANJEVAČKE TEOLOGIJE U MAKARSKOJ¹

Filozofsko-teološko učilište, *Franjevačka teologija - Makarska*, jedno je od mnogobrojnih aktivnosti franjevačke *Provincije Presv. Otkupitelja*, koje je kroz stoljeća usrdno služilo i služi Bogu i Božjem Narodu, a posebno Crkvi u Hrvata. Godine 1986. ta je školska ustanova proslavila "pet puta zlatni jubilej", tj. 250. obljetnicu (1736. - 1986.) svoga postojanja, čime se zapravo svrstala među značajnija i osposobljenija bogoslovska učilišta u južnoslavenskim krajevima (to su riječi Državnog Tajništva Vatikana upućene upravi bogoslovije prigodom njezine znamenite 250. obljetnice). U tom kontekstu, potrebno je istaknuti da je svaki uspjeh (značajniji zamah) ili pad razine fakultetske naobrazbe i rezultata toga učilišta, usko povezan s usponima i padovima svekolikih provincijskih aktivnosti i redovničkoga života uopće.

---

¹ Tekst, zapravo, predstavlja najvećim dijelom sažetak članka fra Jure Brkana (profesora na Franjevačkoj teologiji -Makarska), objavljenog u monografiji *Franjevačka visoka bogoslovija u Makarskoj* prigodom 250. obljetnice osnivanja i rada tog filozofsko-teološkog učilišta (str. 83-99.), a dijelom iz kalendara Franjevačke teologije - Makarska ak. god. 1995/96, 7-8.

1. Počeci do sjedinjenja

Duh Tridentinskog sabora (1545. - 1563.) predstavlja u povijesti Crkve pažnje vrijedan napredak, možda najznačajniji preokret, u otvorenosti i shvaćanju važnosti (potrebe) razvoja školstva i svekolike izobrazbe svećeničko-redovničkih kandidata cijele Katoličke crkve.

Dosljedno tome, a napose zbog političkih, društvenih, gospodarskih i vjerskih prilika u Dalmaciji, franjevci su zdušno započeli raditi na osnivanju bogoslovnih učilišta. Za takve pothvate dodatni podstrek franjevcima iz Dalmacije, članovima Provincije Bosne Srebrene, bile su i ne mali broj poteškoća političke naravi (u prvom redu složenost mletačkih zakona glede kretanja podložnika), budući da su teritorijalno pripadali Mletačkoj Republici. Stoga, franjevci pritješnjeni i ponukani koječim, godine 1714. na provincijskom kapitolu u Đakovu *osnivaju novo učilište spekulativnoga bogoslovlja* (provincijskog karaktera) *u samostanu Sv. Lovre u Šibeniku*, u kojem je sigurno od 1699. godine djelovalo provincijsko filozofsko učilište. Tako samostan Sv. Lovre u Šibeniku postaje *prvo* učilište spekulativnoga bogoslovlja u dijelu Provincije Bosne Srebrene na teritoriju Dalmacije. No, i taj po sebi značajni pothvat, čini se, bio je nedostatan kako bi se i konačno zaustavilo osiromašivanje ionako siromašnih i skromnih uvjeta života i rada onodobnih svećeničko-redovničkih kandidata. Naime, domaća učilišta još uvijek bijahu u začecima (nedostatna za samo pripremanje lektora iz filozofije i bogoslovlja), a višegodišnje izbivanje ne malog broja provincijskih studenata na daljnjem usavršavanju, po učilištima susjednih zemalja, valjalo je redovito plaćati. Zato, generalna uprava Franjevačkog reda, prepoznavši stoljetne želje domaćeg svećenstva i izražavajući spremnost da im ublaži poteškoće gospodarske i političke naravi, udovolji prethodnoj molbi uprave Provincije, za osnivanje *općega učilišta* (25. siječnja 1725. god.), u za ono doba najpogodnijem samostanu Sv. Lovre u Šibeniku.

U skladu s ondašnjim propisima franjevačkog zakonodavstva (provincija bez općeg učilišta postaje kustodija), a i iz razlogâ uspješnog rada i djelovanja, novoosnovano učilište u Šibeniku je ubrzo (22. siječnja 1735. god., dakle, upravo iste godine i na sam

datum osnivanja nove *Provincije sv. Kaja* (danas Presvetog Otkupitelja)) promaknuto u *opće učilište prvoga stupnja*.

Ali, unatoč osjetnim pomacima s obzirom na mogućnost obrazovanja provincijskih kandidata na vlastitim odgovarajućim znanstvenim ustanovama, ubrzo se osjetila potreba i provincijskog bogoslovnog učilišta, uz ono opće učilište prvoga stupnja u Šibeniku. Toj se potrebi udovoljilo, kada je uprava Provincije 3. lipnja 1736. *osnovala provincijsko učilište spekulativnoga bogoslovlja u samostanu u Makarskoj*.

Nakon nekoliko godina djelovanja provincijske bogoslovije u Makarskoj, uprava Provincije traži od generalne uprave Reda da podigne makarsku Bogosloviju s provincijskog stupnja na opću Bogosloviju drugoga stupnja. Tadašnji general Reda i apostolski komesar fra Kajetan da Laurino prihvatio je molbu i 1. travnja 1743. novounaprijeđeno učilište izjednačio sa svim općim učilištima iste kategorije u Franjevačkom redu.

Ipak, nezadovoljstvo članova makarskog samostana čini se bilo je neizbježno, kada je general Reda, kao jedini koji je mjerodavan imenovati lektora na općem učilištu u Makarskoj, imenovao dvojicu lektora iz Provincije sv. Ladislava (Ugarska), premda Provincija (u Dalmaciji) imaše dovoljan broj svojih osposobljenih predavača. Da bi se riješio taj slučaj, general Reda iziđe u susret molbi Provincije da se potpuno dokine učilište, te 20. srpnja 1745. god. prekida njegovo mučno dvogodišnje djelovanje. Tim dekretom o dokidanju bogoslovnog učilišta II. stupnja u Makarskoj zapravo nastupa kraći period od pet godina, kada ne nalazimo nijedno provincijsko učilište spekulativnoga bogoslovlja, osim onoga u Šibeniku. Naime, tek će 1750. god. uprava Provincije donijeti odluku o osnivanju novog provincijskog učilišta spekulativnoga bogoslovlja u Zaostrugu, koje će kao takovo djelovati punu dvadeset i jednu godinu, sve do njegova dokinuća koje je uslijedilo 12. studenog 1771. godine. Uz tu odredbu o dokinuću bogoslovije u Zaostrugu, donešena je i druga odredba o ponovnoj uspostavi Bogoslovije u Makarskoj. Tako se Bogoslovija ponovno vraća u Makarsku, gdje neprekidno djeluje do dana današnjega s iznimkom nekoliko godina poslije II. svjetskog rata (od 1946/47. do 1957/58.)

2. Franjevačko bogoslovno učilište Šibenik-Makarska

Godine 1827. dokidaju se bogoslovna učilišta u Šibeniku i Makarskoj, budući je prethodno prošao tendenciozni prijedlog Austrije kod crkvenih vlasti u Dalmaciji, koji je imao za cilj, između ostalog, osnivanjem *Centralnog bogoslovnog sjemeništa* u Zadru (1821. god.) dokinuti sve bogoslovije koje su držali redovnici. No, franjevci na to nisu pristali, već naprotiv, zahtijevajući uporno uspjeli su isposlovati ("per grazia speciale") domaće bogoslovno učilište za svoju Provinciju. Tako centralna dvorska komisija za školstvo 7. rujna 1828. god. određuje da se u Provinciji Presvetog Otkupitelja osnuje jedno bogoslovno učilište, i to na dva mjesta: Šibenik i Makarska. Takvo jedinstveno bogoslovno učilište Šibenik-Makarska usvaja program, koji je izradio direktor bogoslovnog fakulteta u Pragu, benediktinski opat Stjepan Rautenstrauch, a što je prethodno carica Marija Terezija propisala za sve bogoslovije u carstvu. Taj, pak, jozefinistički sustav školstva imao je vidnog utjecaja na pastoralno osposobljavanje franjevaca Provincije Presv. Otkupitelja, čak do te mjere da se uprava Franjevačkog reda i Provincije (sve tamo do konkordata između Austrije i Svete Stolice 1855.) nije smjela miješati u program na Bogosloviji. Ni lektori na Bogosloviji nisu više bili postavljeni putem konkursa (natječaja), već administrativnim aktom državne vlasti. Od tada, uz kandidate za Franjevački red, na Bogosloviji studira i veliki broj svjetovnih svećeničkih kandidata, posebno iz Splitske biskupije, a diploma postignuta na Bogosloviji Šibenik-Makarska bila je priznata svugdje unutar granica austrijskog carstva. Tim više što je 8. listopada 1887. god. Ministarstvo bogoštovlja i nastave redovničke i biskupijske bogoslovije izjednačilo s bogoslovnim fakultetima u carevini.

Pravno govoreći, nakon 1855. god. Provincija je mogla ponovno reformirati vlastitu Bogosloviju prema franjevačkom zakonodavstvu, ali to nije učinila iz praktičnih razloga.

Konačno, budući je samostan Sv. Lovre u Šibeniku bio pritisnut raznim nedaćama, posebno onim ekonomske naravi, Bogoslovija je iz Šibenika morala u nekoliko navrata seliti (Sinj, Zaostrog), da bi napokon bila premještena u Makarsku ak. god. 1916/17.

3. Franjevačka visoka bogoslovija Makarska

Iako Franjevačka bogoslovija u Makarskoj samostalno djeluje već od ak. god. 1916/17., tek od ak. god. 1936/37. Bogoslovija radi kao filozofsko-teološka ustanova. Te je, naime, godine filozofija iz Sinja premještena u Makarsku i kompletiran je petogodišnji studij po uzoru na bogoslovne fakultete u Katoličkoj crkvi, odnosno, prema "Ratio Studiorum" Franjevačkog reda. Tadašnji rektor bogoslovije fra Ante Crnica, predložio je da se izrade *Statuti Bogoslovije*. Taj je posao upravo njemu povjeren a predloženi nacrt je konačno odobren od strane uprave Provincije 22. VII. 1937. Statuti su tiskani 1938. god. i prema njima se trebao odvijati rad na Bogosloviji.

Ak. god. 1946/47. Bogoslovija iz Makarske premještena je u samostan Gospe Lurdske u Zagreb. Čini se, ipak, da su godine između 1950. i 1954. bile najteže za Bogosloviju, kada je ujedno i prestala s radom. Tada su studenti Provincije Presvetog Otkupitelja pohađali Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu.

Ak. god. 1957/58., nastavivši ponovno s radom, Bogoslovija iz samostana Gospe Lurdske u Zagrebu će se konačno vratiti u "svoje bivše sjedište u Makarsku".

Dana 1. listopada 1969. god. osnovana je *zajednička* Franjevačka visoka bogoslovija franjevačkih *provincija Presv. Otkupitelja i Sv. Jeronima* sa sjedištem u Makarskoj i Dubrovniku. Trajanje je studija pritom podignuto na šest godina - prve dvije godine studija u Dubrovniku (filozofski odsjek), a ostale četiri u Makarskoj (teološki odsjek). Tako uređeno učilište *afilirano* je dekretom Sv. kongregacije za katolički odgoj 2. srpnja 1971. *Katoličkom bogoslovnom fakultetu* (KBF) u Zagrebu na rok od četiri godine. Razdvajanjem franjevačke visoke bogoslovije Makarska-Dubrovnik god. 1972. ponovno je u Makarskoj uspostavljen filozofski odsjek studija, a studenti V. i VI. godine počeli su odlaziti na KBF u Zagreb, da bi tamo završili studij.

Od ak. god. 1980/81. ponovno je u Makarskoj uspostavljena VI. (pastoralna) godina studija, dok studenti V. tečaja (godine) pohađaju i dalje KBF u Zagrebu.

U ak. god. 1991/92. pokrenut je postupak "reviviscencije", tj. oživljavanja afilacije iz 1971. god. s KBF-om. Očekuje se pozitivno rješenje iz Rima, od Kongregacije za katolički odgoj i obrazovanje.

U ak. god. 1992/93. započelo je i nastojanje i naponi da se Franjevačkoj visokoj bogosloviji priznaju sva prava i osigura status *Visokog vjerskog učilišta*, kao "visoke škole ili fakulteta".

S obzirom na ta nastojanja, promijenjeno je i samo ime naše Bogoslovije. Odlukom Provincijskog Definitorija (od. 24. lipnja 1994.) dobili smo novo ime, koje glasi *Franjevačka bogoslovija - Makarska*.

Tijekom 1995., točnije u proljeće, ime naše Institucije je još jednom promijenjeno. U sukladnosti s ostalim teološkim školama u Rep. Hrvatskoj i radi jedinstvenosti naziva i lakše registracije svih škola, promijenili smo ime i dobili konačno naziv: *Franjevačka teologija - Makarska - Područni studij KBF-a*.

To je, u biti, rezultat pregovora HBK, KBF-a, predstavnika teoloških škola i Ministarstva znanosti i tehnologije.

Naime, postignut je dogovor o uključivanju svih teoloških škola u Katolički bogoslovni fakultet i u Sveučilište u Zagrebu, te je 13. 11. 1994. Ministarstvo izdalo uredbu, dekret o tom modelu i načinu rješavanja tog problema. Na temelju toga sve teološke škole u Rep. Hrvatskoj ulaze u sustav visokog školstva i imaju sveučilišni status. Postale su, zapravo, u civilnom zakonodavstvu *Područni sveučilišni studiji KBF-a*, a u crkvenom smislu, i dalje su *afilirani studiji KBF-a!*

Konačno, uz sve moguće zgode i nezgode, koje je Teologija proživljavala u svojoj dugoj povijesti, može se reći da je dosta uznapredovala organizacijski i radom. Iz djelovanja Teologije u Makarskoj iznikli su *Papinska međunarodna marijanska akademija* i *Međunarodna skotistička komisija* u Rimu. Nezaobilazno je spomenuti izdavanje *Nove revije* (1922. - 1944.), koja je između dva svjetska rata jedna od vodećih vjersko-kulturnih publikacija kod nas. Današnji život i rad profesora Franjevačke teologije u Makarskoj (k njih u ak. god. 1995/96. ima ukupno šesnaest i dvojica honorarnih predavača), velikim dijelom odražava se u glasilu "Služba Božja" i njezinim popratnim izdanjima, prijevodima sv. otaca i drugim liturgijsko-pastoralnim pomagalima.

Priredio: fra Joško Kodžoman